

Õiguskantsler

Riigikogu liige Eerik-Niiles Kross

Teie 12.09.2023 nr

Meie 04.10.2023 nr 16-4/231353/2305065

Lugupeetud Eerik-Niiles Kross

Täna Teid Riigikogu töövõimet ja obstruktsiooni käsitleva kirja ja küsimuste eest. Sarnased küsimused esitasid ka Jürgen Ligi ja Henn Põlluaas [Riigikogu istungil](#) 19. septembril.

Ainsad, kellel on rahva otsene mandaat, on Riigikogu liikmed, teiste institutsioonide sekkumine Riigikogu töösse on väga piiratud. Austades rahvaesinduse enesekorraldusõigust, saan anda vaid erapooletuid riigiõiguslikke selgitusi, mis ei pretendeeri lõplikule tõele. Lahenduse leidmine ja põhiseaduslikku korda kõige paremini teeniva töö taastamine on Riigikogu liikmete endi kätes.

Leian, et uus valitsuskoalitsioon jättis kasutamata võimaluse olla laitmatult riigimehelik, teha selge vahe varasemate eksimustega seaduseelnõude ettevalmistamisel, läbiarutamisel ja vastuvõtmisel. Ükskõik kui tõsised olid valitsusliikmete hinnangul probleemid, mida asuti lahendama, tulnuks kõikidest seaduseelnõude menetlemise reeglitest ja headest tavadest ikkagi täpselt kinni pidada. Kahjuks seda ei tehtud ja nõnda loodi alus õigustatud obstruktsiooniks.

Obstruktsioon on parlamentarismi loomulik osa, seda ei saa ega tohi keelata. Obstruktsiooni eesmärk võib olla nii protest heade õigusloome tavade rikkumise vastu kui ka äärmiselt olulises ühiskondlikus küsimuses oma valijate hääle kuuldavaks tegemine. Seni on niisugusel eesmärgil esitatud valitsuskoalitsiooni eelnõude kohta sadu muudatusettepanekuid, võetud kõikide hääletuste eel vaheaeg jne.

Paraku kasvas õigustatud obstruktsioon seekord üle Riigikogu töö täielikuks pikaajaliseks seiskamiseks sadade eelnõude ja arupärimiste esitamise teel. Sisuliselt asuti ründama põhiseaduslikku korda, tekitama olukorda, kus Riigikogu ei saa pika aja vältel oma tööd teha. Nõnda võeti Vabariigi Presidendilt võimalus jätta vastuvõtmisel usaldusküsimusega seotud seadused välja kuulutamata ja vaielda vajaduse korral tulemuslikult Riigikohtuni välja (vt ka õiguskantsleri [vastust](#)).

Eesti valitsemiskord peaks välistama kiired pöördelised ühiskondlikud muudatused, suunama otsima kompromisse, kuulama ja arvestama ka vähemuse huve ning leidma muudatustele võimalikult laia toetust. Lõpuks otsustab ka kokkuleppedemokraatias Riigikogu enamus, sest kõige teravamates küsimustes ei ole täielik üksmeel võimalik.

Valimiste järel rakendas osa poliitikutest üleilmselt tuntud pahelist poliit tehnoloogiat, mis avaldub selles, et oma poolehoidjate köitmise nimel vaidlustatakse valimistulemuste õigsust hoolimata sellest, et valimiste ausus ja õiguspärasus on usaldusväärset kinnitatud, Riigikohtu otsused on jõustunud. Muu hulgas kõlas ähvardusi, et tehakse kõik, et seadusandlik kogu ei saaks töötada. Seesugusest olustikust hoolimata tulnuks valitsuskoalitsioonil omalt poolt ikkagi kõikidest kokkuleppedemokraatialle omastest õigusloome reeglitest ja tavadest kinni pidada.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Leian, et kujunenud olukorrale saab pikaajalise ja õiglase lahenduse leida vaid Riigikogu ise.

Hea riigiõiguslik tava ja põhiseaduspärane parlamendikultuur nõuavad vastastikust austust, valimistulemuse ning sedakaudu üksteise valijate austamist. Tänapäeva demokraatia nõuab vähemuste kaitset, reeglitest kinnipidamist, väarikust suhtluses, vastandlike arvamustega inimeste koostööd ning sõltumatuid institutsioone. Demokraatia põhimõtete kohaselt ei seata tegeliku põhjuseta kahtluse alla ei valimistulemusi ega kohtuotsuseid, mis on kehtestatud selleks, et õigusrahu luua.

Seaduseelnõusid tuleb arutada ettenähtud korras, seejuures tuleb kuulata asjatundjaid ning kaaluda muudatuste häid ja halbu mõjusid. Enne seaduste vastuvõtmist tuleb neile võimalikult laia toetust otsida. Eelnõud tuleks hoolikalt läbi töötada nii koalitsiooni- kui ka opositsionisaadikutel, parandada vead ja mahendada ebaõiglust. Eelnõudega peavad olema valmis tööd tegema kõik osapooled. Sellise töökultuuri saavad üksnes fraktsioonid ise omavahel kokku leppida. Põhiseadusvastased normid tunnistab Riigikohus Vabariigi Presidendi või õiguskantsleri taotlusel kehtetuks.

Õiglast parlamendikultuuri aitab saavutada see, kui kujutletakse end nii valitsuse kui ka Riigikogu liikme rolli, nii valitsuse plaanide toetajaks kui ka nende vastaseks. Eelnõude menetlemise korraldus peab tunduma õiglase igast vaatepunktist. See on ka ettenägelik, sest koalitsioonid muutuvad. Riigielu ei tohi seisma jääda ja ka kokkuleppedemokraatias otsustab lõpuks parlamendi enamus.

Riigikogu tööd korraldab Riigikogu juhatus. Riigikogu liikmed, kes tunnevad, et nende õigusi on rikutud, saavad pöörduda kaebusega otse Riigikohtusse (vt selle kohta lähemalt [õiguskantsleri seisukohast](#)).

Riigikohus langetaski sellekohase kaebuse alusel [otsuse](#). Toon siin esile otsuse punkti 52: „See, et protseduuriliste küsimuste esitamise ning eelnõude ja arupärimiste üleandmise tõttu ei jõudnud Riigikogu terve tööpäeval ja sellele lisaks peetud täiendava istungi jooksul päevakorda kavandatud küsimuste arutamiseni, viitab obstruktsioonile. Sellele osutavad ka Riigikogu ja valitsus oma arvamustes. Kolleegium on seisukohal, et obstruktsiooni kui poliitilise võitluse ja parlamenditöö vahendit, millega parlamendivähemus takistab parlamendienamuse ja selle toetatava valitsuse tahte elluviimist, teostades nii oma poliitilist tahet, tuleb Riigikogu tegevuses teatavas ulatuses taluda. Obstruktsiooni abil ei või aga halvata Riigikogu tööd sellisel määral, et seadusandja osutub võimetuks täitma oma põhiseaduslikke ülesandeid. See oleks parlamendivähemuse õiguste kuritarvitamine. Riigikogu vähemus saab Riigikogu tööd ajutiselt takistada, aga mitte lõputult tõkestada. Kui lubada piiramatut obstruktsiooni, võiks ka väike rühm Riigikogu liikmeid muuta Riigikogu töövõimetuks. Arvestades Riigikogu kesksel kohtal Eesti põhiseaduslikus riigikorralduses, võib Riigikogu pikaajaline töövõimetus halvata põhiseadusliku korra toimimise.“

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande, milles lubab jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 61 ja Riigikogu liikme staatuse seaduse § 15 lg 1).

Põhiseadusliku korra mõiste hõlmab „[...] riigi institutsioonide (riigivõimu) toimimist ning olulisemate põhiõiguste ja inimvääriskuse tunnustamist. Põhiseaduslik kord moodustab avaliku korra tuuma. Põhiseadusliku korra hulka kuuluvad need avalikku korda tagavad normid, mis loovad riigi võimaluse eksisteerida ja ühiskonnasuhteid reguleerida“ ([Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, § 54 kommentaarid](#)).

[Põhiseaduse § 129 kommentaar sisustab](#) põhiseadusliku korra järgnevalt: „Põhiseadusliku korrana mõistetakse riigi suveräänsust (st iseseisvust ja sõltumatust), PS aluspõhimõtteid ning

põhiseaduslike institutsioonide toimimise olulisi tingimusi. [...] Õigusriigi põhimõtte rikkumiseks on õigusloome, õiguse rakendamise ja -mõistmise oluline mõjutamine, st mitte üksik PS ja seadusega vastuolus olev õigusnorm või lahend, vaid õigustloova, täidesaatva ja kohtuvõimu seaduse alusel toimimise ulatuslik ja süsteemne takistamine (nt ulatuslik poliitiline korruptsioon). [...] Põhiseadusliku korra rikkumiseks võib pidada ka olukorda, kui mõni põhiseaduslik institutsioon või selle kandja pikka aega, ulatuslikult ja süsteemselt ületab oma volitusi, jätab täitmata enda kohustused või takistab teistel institutsioonidel enda ülesandeid täitmast. Samas tuleb arvestada, et võimude tasakaalustatus on PS § 4 kohaselt põhiseadusliku korra osa ning iga vastasseisu erinevate põhiseaduslike institutsioonide ja nende kandjate vahel ei saa pidada põhiseadusliku korra ohustamiseks.“

Kriminaalkorras on karistatav põhiseadusliku korra vägivaldne ründamine ([karistusseadustiku](#) §-d 231 ja 235) ning keelatud on erakonnad, kelle eesmärgid või tegevus on suunatud põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele ([Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) § 48 lg 3).

Üldises plaanis saab kujunenud olukorda pidada kahetsusväärseks ja meie parlamentaarset riigikorda ohustavaks. Kui Riigikogu lakkab oma põhiseaduslikku rolli täitmast, siis valjenevad nende hääled, kelle arvates tuleb otsida praegusele riigikorraldusele tõhusamat asendust. Üldjuhul viib see parlamendi kui ainsa rahva poolt otse valitud otsustuskogu rolli kahanemisele. Otsustamise raskuskese kandub teistele institutsioonidele, olgu need näiteks Vabariigi President, Vabariigi Valitsus või kohus. Olen veendunud, et mistahes selline stsenaarium suurendab pikemas vaates ühiskonna lõhestatust, nõrgestab põhiõiguste ja õigusriikluse kaitset ning tugevdab igas ühiskonnas rohkem või vähem varjatult eksisteerivaid autokraatlikke instinkte.

Tõhusaim viis seesuguste ohumärkidega toimetulekuks on järgida vankumatu põhimõttekindlusega Põhiseaduse sätet ja mõtet.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise